

## ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ. 95

δικαίως ὄσειαν καὶ ὁ ἐγκαλούμενος νὰ μεταχειρισθῇ παραστάτην καὶ πυνήγορόν του. Γενικῶς δὲ πρέπει τὸ ἐγκληματικὸν κριτήριον νὰ φυλάττη τούτον τὸν κανόνα »Καλῆτερον, ἢ γουν ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι νὰ συγχωρηθῇ ὁ πταίστης δι' ἔλλειψιν ἀποδείξεως παρὰ νὰ καταδικασθῇ ὁ ἀθῶος διὰ μόνην ὑποψίαν. Διὰ νὰ εἶναι εὐκαίριος καὶ πᾶς ἄλλος πληροφορημένος ὅτι εἶναι δικαία ἡ ποινὴ, πρέπει νὰ δημοσιευθῇ εἰς ὅλους ἡ νόμιμος ἀπόφασις. Πᾶσα δὲ ποινὴ, καὶ μάλιστα κεφαλικὴ, πρέπει νὰ γίνεται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀτιμάζεται ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδὲ νὰ ἐπιτείνεται καθ' ὑπερβολὴν ἡ αἰσθησις τῶν ἀλγηδόνων. Πᾶσα ἀπανθρωπία καὶ βαρβαρότης πρέπει νὰ λείπη μακρὰν ἀπὸ τῆς ποινῆς τὴν ἐκτέλεσιν.

**Γ' ΜΖ'.** Τὸ δίκαιόν τῆς χάριτος ἀποδέχεται μὲν καὶ ἡ Θεωρία, ἀποδέχεται δὲ πρὸ ταύτης ἡ πράξις τῶν Ἡγεμόνων· δὲν πρέπει δὲ νὰ γίνεται κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ μὲ περιορισμοὺς τινὰς, τοὺς ὁποίους δικαίουνε ὁ Λόγος· οἱ δὲ περιορισμοὶ εἶναι οὗτοι. Μετρίαν τῆς ποινῆς ἐμπορεῖ νὰ κάμη ὁ Ἡγεμὼν, συγχώρησιν δὲ παντελῆ, παρεκτὸς τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς τὸ πρόσωπόν του, δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ κάμη· διότι καθὼς πᾶς ἀδικούμενος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρήτῃ τὸν ἀδικητὴν του, οὕτω καὶ ὁ Ἡγεμὼν, καὶ μάλιστα ὅσον μεγαλήτερος καὶ ὑψηλότερος θέλει νὰ φαίνεται ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, τόσο πλέον πρέπει νὰ δείχνη μέγεθος ψυχῆς συγχωρῶν τοὺς ἀμέτους ἀδικητάς του, καὶ μὴ κυριευόμενος ἀπὸ τὴν οὐδαμινότητα μικρῶν καὶ χαμηρῶν ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι διψῶσι τὴν ἐκδίκησιν, ὡς τὸ νέκταρ τῶν Θεῶν· ἀδικίας ὅμως γενομένης κατὰ τῶν πολιτῶν νὰ συγχωρῇ ἀποινητὴ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ τὰς ἔχη ὑπὸ τὴν προστασίαν του· διότι

## 96 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ.

πᾶς τις παραβαίνει εὐκολώτερα τους νόμους, ὅταν ἐξείρει, ὅτι δύναται ν' ἀποφυγῇ διὰ χάριτος τὴν ποινὴν.

ΡΜΗ'. Ἡ δὲ μετρίασις τῆς ποινῆς ὄχι μόνον εἶναι εὐλογος, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία. Πρέπει δὲ νὰ γίνεταί εἰς τὰς ἐρεξῆς περιπτώσεις. Πρῶτον, εἰς τὴν περιπτώσιν ἀμαρτήματος εἶναι γενικῶς ἐκφρασμένη ἡ ποινὴ, εἰς δὲ τὴν μερικὴν περίπτωσιν, ὅπου θέλει τὴν ἐφαρμοσθεῖν ὁ κριτής, ἐμπορεῖ νὰ γείνη κατ' ὑπερβολὴν σκληρά. Καὺεἰς νόμος ποινῆς δὲν εἶναι εἰς τὸν κόσμον, μ' ὕστην ἀκρίβειαν καὶ ὄν ἀπεφασίσθη, δυνάμενος νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐντελῶς εἰς πᾶσαν μερικὴν περίπτωσιν· ὁ νόμος ὁμιλεῖ περὶ γενῶν καὶ εἰς ὄν ἀμαρτήματος· εἰς δὲ τὸ κριτήριον τὸ ἀμάρτημα παριστάνεται ἀτομικόν, ὅπου ἀναρίθμητοι ἐμπειρικαὶ περιπτώσεις δύνανται νὰ κάμωσιν ἐπιδεκτικὴν μετριάσεως τὴν ποινὴν. Διὰ τοῦτο ὁ κριτής ἀφίνει τὴν ἐκτέλεσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἡγεμόνος, χωρὶς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καμμία κεφαλικὴ ποινὴ· ἐμπορεῖ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου νὰ μεταβάλῃ ὁ Ἡγεμὼν εἰς ποινὴν εἰρκτῆς, ὅταν τὸ ἀμάρτημα δὲν ἔγεινε ἀπὸ πάντη διεφθαρμένον τὰ ἦθη κακοῦργον· ἀλλ' ἀπὸ πολίτην, ὅς τις ἐμπορεῖ νὰ ἀναδειχθῇ μὲ τὸν καιρὸν χρήσιμος εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Δεύτερον ἐμπορεῖ νὰ γείνη μετρίασις τῆς ποινῆς, ὅταν δι' αὐτὴν τὴν ποινὴν ἔπραξεν ὁ κακοῦργος τὸ ἀμάρτημα· πολλοὶ, φέρ' εἰπεῖν, θέλοντες νὰ φονευθῶσιν ὡς ἀηδιάσαντες τὴν ζωὴν ταύτην, σκοτόνουσιν ἄλλον· κατὰ τοῦ τοιούτου ὁ Ἡγεμὼν πρέπει νὰ μεταβάλῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου εἰς ποινὴν παντοτεινῆς φυλακῆς. Τρίτον, ὅταν ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς ζημιόνη τὴν πόλιν ἐπαισθητῶς ἐλαττόνων τὰ μέλη της εἶναι, φέρ' εἰπεῖν, ἀμαρτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἐνέχονται πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτῶν· ὅλοι νὰ φονευθῶσιν, ὅταν μάλιστα ἔχη δύ-

να μιν ὁ Ἡγεμὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐνδεχομένας εἰς τὸ ἐξῆς ἀδικίας τῶν, εἶναι φθορὰ καὶ ζημία τῆς πόλεως· ὅθεν ἐδῶ εἶναι ἀναγκαία ἢ ἀμνηστία, ἢ μεταβολὴ τῆς ποινῆς. Ἀλλ' εἰάν τις θέλῃ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δίκαιον τῆς χάριτος ὁ Ἡγεμὸν, δὲν ἔχει ὁμῶς τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταχειρισθῇ ὀργήν, ἢ γουὺν νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ποινὴν ὑπὲρ τὴν διαταγὴν τοῦ νόμου μὲ εἶδη καὶ τρόπους ἐκτελέσειως σκληροῦς καὶ ἀπανθρώπου.

**Σημειώσεις.** Περὶ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἐλαλήθησαν πολλὰ, ἀφ' οὗ Καίσαρ ὁ Βενκαρίας εἰς τὸ περὶ Ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν σύγγραμμά του (ἐν Μονάχῳ, 1765, καὶ Βενετία 1781., μεταφρ. ὑπὸ Κοραΐ, ἐν Παρισίαις 1801. β.) τὴν ἐκατάχρινεν. Ἡ πράξις τὴν ἐγκρίνει εἰς ἕλας τὰς πέλει, μ' ἔλον ὅτι πολλοὶ Ἡγεμόνες ἀπὸ φιλανθρωπίας κενούμενοι τὴν ἐμετάβαλαν εἰς ποινὴν βαρυτίραν, ἢ γουὺν τὴν παντοτενὴν φυλάκην. Δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ πράξις ἔκαμε τότε κατὰ χρῆσιν, ὥστε ἐκαταδίκασεν εἰς θάνατον καὶ δι' ἀμαρτήματα, εἰς τὰ ἑποῖα δὲν εἶναι ἀνάλογος ποινὴ ὁ θάνατος· οἷον, διὰ παράβασιν τοῦ δικαίου τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς γαμικῆς τιμῆς κτλ. ἐδῶ εἶναι τῷ ὄντι ποινὴ ὑπερβολικὴ καὶ ἀδικος ὁ θάνατος· ὅτι ἴμω πάντοτε εἶναι τοιαύτη, καθεὶς φροντιδα ἔχων τοῦ δικαίου δὲν δύναται νὰ τὸ εἴπῃ. Εἶναι μάλιστα δικαιοτάτη ποινὴ ὁ θάνατος, ἐσάκις τὸ ἀμάρτημα σκοπὸν ἔχει τὸν θάνατον ἑνὸς τῶν πολιτῶν, ἢ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως, ἐπειδὴ θάνατος εἶναι ποινὴ ἀνάλογος καὶ ἰσὴ τοῦ ἀμαρτήματος, τὸ ὅποιον ἔκαμεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως θάνατον· καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φυσικὴν κατάστασιν τὸ δίκαιον τῆς ἀνάγκης εἶναι ἀμύνης καὶ ἀσφαλείως δίκαιον, τὸ ὅποιον ἐμπορεῖ νὰ προαγάγῃ ὁ ἀδικούμενος ἕως τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἀδικητοῦ, ἂν κινδυνεύῃ ν' ἀφανισθῇ αὐτός (ΡΔ.). Τὰ δὲ κατὰ τῆς ποινῆς ταύτης ἐπιχειρήματα, εἰάν τα ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς, εἶναι ἀσθενῆ καὶ εὐκόλως ἀνατρεπόμενα. Ὅτι δηλαδὴ ὁ θάνατος οὔτε θεραπεύει τὸ κακόν, οὔτ' ἐμποδίζει διὰ φόβου τὸν φόνον, ἐμπορεῖ νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ πάσης ἄλλης ποινῆς· ἐπεὶ ἀραγὲς ἐκ τούτου ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνωνται πάντ' ἀπασί ποιναί; Ἐάν σκοπὸς πρώτιστος τῆς ποινῆς εἶναι ἢ ἀποκατάστασις τῆς ἀγιότητος τῶν τοῦ δικαίου νόμων, ἢ ποινὴ δὲν φροντίζει ὄν πάντοτε ἢ κάποτε θεραπεύει καὶ τὸ κακόν, ἢ ἐμποδίζει τοὺς κακούργους· ἀλλ' ὅτι ἡ κεφαλικὴ ποινὴ ποτὲ δὲν ἔκαμεν ἢ δὲν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ κατὰ ταύτην τὴν ἐνέργειαν, κάποις δὲν δύναται νὰ το ἀποδείξῃ. Ἄλλο ἐπιχειρήμα, ὅτι ὁ φονευθεὶς δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ φονέως.

## 98 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ.

του, καὶ ἐπομένως εἶναι ἀδικος ἢ θανάτωσίς του, σπηροῖται εἰς τὴν ψευδῆ ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ ποινὴ δικαιολογεῖται διὰ τῆς ὑλικῆς ὠφελείας, τὴν ὅποιαν λαμβάνει ὁ ἀδικηθεὶς· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου δὲν φροντίζει ἡ ποινὴ, ἐπειδὴ σκοπὸν πρώτιστον ἔχει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀγέ-  
 τητος τῶν τοῦ δικαίου νόμων. Καὶ ὅταν φονεῖσθῃ εἰς πολίτης δὲν συνα-  
 δικεῖται ὅλη ἡ κοινωσία; καὶ ὅς τις τόσο ὀλίγον φροντίζει διὰ τὴν ζωὴν  
 τῶν ἄλλων, ὥστε τὴν θυσιάζει εὐκόλως εἰς τὰ πάθη του, δὲν εἶναι δὲ  
 ὅλην τὴν κοινωσίαν ἐπικινδύνος ἄνθρωπος; Ἄλλ' εἰάν πολεμηθῇ αὐτῇ  
 ἡ ζωὴ τῆς πόλεως (καθὼς γίνεται ἀπὸ τοὺς προδότας) δὲν πρέ-  
 πει τότε οἱ νόμοι νὰ ἐμβάλλωσιν ἀπὸ τὸ μέσον διὰ θανάτου τοὺς  
 προδότας; Ἄλλ' ἔχει, λέγουσιν, ἡ πόλις μέσα ἄλλα τῆς ζωῆς τῶν πο-  
 λιτῶν ἀσφαλιστικά, πρὸς τὴν χρειάζεται τὸν θάνατον; Ποῖα μέσα; Ἐξο-  
 ρίαν, ἢ παντοτατῶν φυλακῆν. Ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἀδικοῦνται οἱ  
 γείτονες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποπέμπεται τοιοῦτος ἐπικίνδυνος ἄνθρωπος·  
 δὲν ἀσφαλίζεται δὲ οὐδὲ ἡ πόλις, ἐπειδὴ ἔμπορεῖ νὰ ἐπιτρέψῃ κρυφίως  
 εἰς φόνους καὶ νὰ κέρη καὶ ἄλλα κακά· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου βεβια α-  
 σφάλεια δὲν γίνεται, ἐπειδὴ, ὅσον καὶ ἂν εἶναι αὐστηρὰ καὶ στενοχωρη-  
 μένη ἡ φυλακῆ, δύναται νὰ φύγῃ ὁ φυλακωμένος· καὶ ἂν τοῦ ἐπιφέρουν  
 δεσμὰ καὶ σκληρὰς ἐνταυτῶ βασάνους, τοῦ ἀξάνουν τοὺς πόνους πλέον,  
 καὶ τοῦ ἀναδεικνύουσιν ἀθλωτάτην τὴν ζωὴν του. Παρεκτὸς τούτου ποῖον  
 εἰκόσιον ἔχει ἡ πόλις νὰ δαπανᾷ εἰς διατήρησιν κακούργων; Καὶ πόσον  
 εὐκόλος γίνεται ὁ κακούργος εἰς τὸν φόνον, ὅταν ἐξείρη, ὅτι δὲν χάνει  
 τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὴν  
 ἔμπορεῖ νὰ ἐξανηκοκτήσῃ διαφεύγων τὴν φυλακῆν; ἄλλο ἐπιχείρημα,  
 ὅτι κἀνεὶς δὲν στέργει τὸν θάνατον διὰ ποινὴν του, εἶναι ἐπίσης ἀτοπον·  
 διότι κἀνεὶς δὲν στέργει ἐκουσίως ποινὴν, ἀλλὰ τὴν ὑποφέρει ἐξ ἀναγκ-  
 κης, ἐπειδὴ εἶναι ὑποτεταγμένος ὑπὸ τὴν ἐνοπλον δύναμιν τῆς πολιτικῆς  
 ἐξουσίας. Θάνατος λοιπὸν εἶναι ποινὴ δικαιωτάτη κατὰ φονέων καὶ προ-  
 δοτῶν, καὶ θάνατος φυσικὸς, ὄχι πολιτικὸς, ὅς τις εἶναι ὁ διωγμὸς τοῦ  
 πολίτου ἀπὸ τὴν πόλιν. Καὶ ταῦτα μὲν πλατύτερον περὶ τοῦ πολυ-  
 θρῦλλοῦ ζητήματος τῆς κεφαλικῆς ἢ θανατικῆς ποινῆς.

**PMΘ.** Ἀναφερομένης τῆς πόλεως εἰς ἐξωτερικὰς ἄλλας  
 πόλεις, ἔχει εἰκόσιον ὁ Ἡγεμίων.

**α'.** Ἐν γένει νὰ παρατηρῇ τὰς τῆς πόλεως σχέσεις πρὸς  
 τὰς ἐξωτερικὰς, ὄχι διὰ νὰ διοικήσῃ ἐκεῖνας, διότι ἐκεῖναι ἔ-  
 χουσι τοὺς δικαίους καὶ νομίμους τῶν Ἡγεμόνας, καὶ δὲν χρειάζ-

ζονται ξένην φροντίδα· ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ περιποιῇ τὸ δίκαιον εἰς τὴν ἰδικήν του.

β'. Νὰ προσδιορίζη τὰς πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς σχέσεις τῆς πόλεως κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς διὰ συνθηκῶν· ἤγουν νὰ κάμη νόμους θετικούς, διὰ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κανονίζωνται τὰ ἀμοιβαῖα τῶν πόλεων συναλλάγματα.

γ'. Νὰ κρίνη τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀναφυομένας διαφορὰς καὶ λογομαχίας.

δ'. Νὰ ἐκπεραίνῃ τὰ ψηφισθέντα εἰς τὰς πρὸς τοὺς ἕξω σχέσεις τῆς πόλεως· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἡγεμὼν δὲν δύναται ἀμέσως αὐτὸς νὰ ἐνεργῇ ταῦτα· διὰ τοῦτο ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ὀνομάζη πρέσβεις πληρεξουσίου, οἳ τινες νὰ τὰ ἐνεργῶσιν ἀμέσως ἐξ ὀνόματός του. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων οὐ γίνεται χωρὶς ἀναγκαστικὰ μέσα· διὰ τοῦτο ἔχει ὁ Ἡγεμὼν δίκαιον πολέμου, καὶ δίκαιον εἰρήνης μετὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἔκβασιν τοῦ πολέμου.

ΡΝ'. Ὁ Ἡγεμὼν δὲν δύναται νὰ κάμη κύρια τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα δίκαιά του χωρὶς μέτα τινὸς, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ τοῦ δοθῶσιν ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς πόλεως· καὶ ἐπειδὴ ταῦτα ἐκπηγάζουσι ἀμέσως μὲν ἀπὸ τοὺς πολίτας, ἐμμέσως δὲ ἀπὸ τὰ κτήματά των· διὰ τοῦτο ὁ Ἡγεμὼν ἔχει προσέτι τὸ δίκαιον.

α'. Νὰ συγκαλῆ τοὺς πολίτας εἰς τὴν προσωπικὴν ἀμυναν τῆς πόλεως κατ' ἐχθρικῶν προσβολῶν, καὶ εἶναι κοινὸν καθήκον τῶν πολιτῶν νὰ προστατεύωσι τὴν πόλιν των· καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ἐγγυᾶται Εἰς διὰ Πάντας καὶ Πάντες διὰ τῶν ἔνα· διὰ τοῦτο κανεὶς δυνάμενος νὰ ὀπλοφορῇ δὲν ἐξαιρεῖται ἀπὸ τὸ καθήκον τοῦτο, ὅταν φοβερίζεται ἢ ὑπαρξίς της. Ἐπει-

ὁ δὲ ὅπως δὲν εἶναι πάντοτε μέγας ὁ κίνδυνος, καὶ οἱ πολῖται ἔχουσι καὶ ἄλλας τῶν ἀναγκαίας ἀσχολίας· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλέγῃ ὁ Ἡγεμὼν τοὺς ἀξιωτέρους διὰ πόλεμον, καὶ ὅχι τῶσόν ἀρμοδίους εἰς ἄλλας πολιτικὰς ἐργασίας, καὶ νὰ συνιστᾷ σῶμα πολεμικὸν ἢ στρατιωτικόν. Τοῦτο λέγεται δίκαιον καταγραφῆς ἢ στρατολογίας, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβέστερα ἢ Πολιτικῆ.

β'. Νὰ λαμβάνῃ μέρος τῆς περιουσίας καθενὸς πολίτου, ὡς φόρον· ὅς τις εἶναι ἀναγκαῖος διὰ νὰ τρέφονται οἱ στρατιῶται, καὶ εἰ ἄλλοι λειτουργοὶ, οἵ τινες παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζονται δὲ ἑαυτοὺς, καὶ ὑπουργοῦσι τὴν κοινότητα· λέγεται δὲ τοῦτο δίκαιον φορολογίας.

γ'. Μέρητινα καὶ γενυήματα τῆς ἐπικρατείας νὰ καρποῦται διὰ τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως· τοιαῦτα εἶναι μέταλλα, ἄλας, νομίσματα, καὶ ἄλλα τινὰ συντείνοντα εἰς τὴν λεγομένην κοινὴν ἢ πολιτικὴν οἰκονομίαν.

δ'. Διὰ ταύτης τῆς καρπώσεως καὶ τῆς συνάξεως τῶν ἐκ τῆς φορολογίας προτόθων νὰ κάμνῃ δημόσιον τινὰ περιουσίαν, καὶ νὰ οἰκονομῇ τὴν πόλιν, ὥστε νὰ ἀπαντᾷ τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν κοινὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως ἔξοδα· λέγεται δὲ τοῦτο κοινὸς θησαυρὸς, κοινὸν ταμιεῖον· τὸ δὲ τῆς τούτου συστάσεως δίκαιον, δίκαιον πολιτικῆς οἰκονομίας.

ΡΝΑ'. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε καταδειχθέντων δικαίων, τὰ ὅποια προσηήκουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς πόλεως, συμπεραίνεται, ὅτι ὁ Ἡγεμὼν πρέπει νὰ εἶναι εἷς, ἀνεξάρτητος, ἀναντίρρητος, ἀνεξέταστος, ἀδιαμάχητος, ἀπαράβατος, ἄθικτος καὶ ἐπομένως ἅγιος, εἰκὼν τοῦ παναγίου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ. Ὅς τις λοιπὸν τολμήσῃ ἢ

νὰ λαλήσῃ ἢ νὰ πράξῃ κατὰ τοῦ Ἡγεμόνος ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἐμποδίζεται ἢ πρὸς διατήρησιν τοῦ σκοποῦ τῆς πόλεως ἐνεργεία του, τὸ ἀμάρτημά του λέγεται ἀμάρτημα καθοσιώσεως· ἀλλ' ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἐξουθενώτῃ τὴν ἐνεργειαν ταύτην, τὸ ἀμάρτημά του λέγεται προδοσία.

Σημείωσις. Καὶ εἴαν εἶναι ἠθικὸν πρόσωπον ἢ κεφαλή, πάλιν μία λογίζεται, ἢ γουν σύμφωνος καὶ ὁμόγνωμος· διότι δύνανται κεφαλαὶ ἐμποροῦν νὰ φθείρωσι τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· ἀνεξάρτητος δὲ πρέπει νὰ εἶναι· διότι ὁ πρῶτος καὶ ὁ Ἡγεμὼν δὲν εἶναι ποτε δεῦτερος καὶ ἐπομενός· δι' αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ ἀναντιρρήτος καὶ ἀνεξέταστος· μένον εὐ μυστικοὶ βουλευταὶ τοῦ δύνανται νὰ τοῦ δίδωσι μυστικῶς γνώμας καὶ συμβουλὰς μὲ τὰς ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας θελούμεν ἐξετάσειν ἐφεξῆς· ἄδικτος δὲ καὶ ἅγιος, καθέτι εἰς αὐτὸν εἶναι συνηγεμένα καὶ συγκεντρωμένα ὅλα τὰ δίκαια ἐνὸς ἐκάστου πολίτου· καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν εἴτε ἀντιλογία, εἴτε ὕβρις ἀναφέρεται εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Πολλάκις δὲ οἱ Ἡγεμόνες συνηθίζουσι, δὲν ἐξεύρω, διὰ τί, νὰ περιπατῶσιν ἄγνωστοι καὶ μεταμορφώμενοι· καὶ πολλάκις συμβαίνει ἀγνοοῦμενοι νὰ ὕβρισθῶσιν ἀπὸ κείνῃα πολίτην· ἡ ὕβρις αὕτη δὲν πρέπει νὰ λογίζεται ἀμάρτημα καθοσιώσεως, ἀλλ' ὕβρις ἀπλῶς ὁποία ἐμπορεῖ νὰ γένη καὶ εἰς κείνῃα πολίτην· καὶ ποινὴ τιαύτη, (εἴαν εἶναι τοσον μικροπρεπῆς ὁ Ἡγεμὼν ὥστε νὰ ζητήσῃ ποινὴν) ὁποία ἐπιφέρεται εἰς κείνῃα νὰ ὕβριστῆν ἀπλοῦ πολίτου· διότι οἱ πολῖται χρεωστοῦσι νὰ τιμῶσι καὶ νὰ σέβωνται τὸν Ἡγεμόνα, καθὼ Ἡγεμόνα, ὄχι καθὼ ἀπλοῦν πολίτην, ὁποῖος φαίνεται μὲ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ. Προσέτι σημειόνομεν, ὅτι καθ' ὅποιανδήποτε περίστασιν φένος βασιλείως εἶναι τὸ βδελυκτότατον, καὶ τρομερώτατον κακούργημα, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ συμβῇ εἰς τὴν γῆν, ἐκτὸς εἴαν εἶναι μ' ὄνομα μόνον, καὶ ὄχι πραγματικῶς βασιλεὺς, λαοῦ βᾶσις καὶ θεμέλιος. Μ' ὅλον τοῦτο πάλιν εἰς δὲν ἔχει κείνῃν δικαίον νὰ ἐπιχειρήτῃ τι τοιοῦτον.



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

## Περὶ Πολιτείας καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς.

## ΡΝΒ΄.

**Μ΄.** ὅλον ὅτι προτομολογούνται τόσα δίκαια καὶ προνόμια εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς πόλεως· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐμποροῦμεν νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὴν ὡς τι ἀνώτερον τῶν νόμων ὄν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια δὲν ἐμπορεῖ νὰ περιορισθῇ εἰς νόμιμα ὅρια. Πολὺ πλέον ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ τὰς φυσικὰς τοῦ δικαίου ἀρχὰς ἡ ἐνέργειά του εἶναι περιορισμένη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς πόλεως· καὶ διὰ τοῦτο ἡ κεφαλὴ δὲν ἔχει δίκαιον νὰ κάμῃ ἢ νὰ προστάξῃ τι, τὸ ὁποῖον ἀντιφέρεται εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ περιοριστικὴ αὕτη ἀρχὴ τῆς ἐνεργήσεως τῶν τῆς μεγαλωσύνης δικαίων ἐμπεριέχεται μὲν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἡγεμονίας· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἡγεμὼν αὐτὸς ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἄδικον θῆλησιν, καὶ κέρδος χωριστὸν ἀπὸ τὸ τῆς πόλεως· διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ ὁ Λόγος πρὸς ἐντελῆ ἀσφάλειαν τοῦ δικαίου Πολιτείας, ἵγουν πολιτικὴν τῶν πραγμάτων διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας ν' ἀποφεύγῃ ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία πᾶσαν κατάχρησιν τοῦ κατὰ καιροῦς Ἡγεμόνος μὲ θρασύτητα ὅρια.

**ΡΝΓ΄.** Πολιτεία ὀνομάζεται ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον παριστάνεται καὶ ἐνεργεῖται ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία εἰς πολιτικὴν τινὰ κοινωνίαν· καὶ εἰς μὲν τὴν παράστασιν ἐπιστηρίζεται τὸ εἶδος τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἡγεμόνος· εἰς δὲ τὴν ἐκτέλεσιν, τὸ εἶδος τῆς διοικήσεως ἢ κυβερνήσεως· καὶ ἐκεῖνο μὲν εἶναι τὸ ἐξωτερικόν· τοῦτο δὲ τὸ ἐσω-



## ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΗΣ. 103

τερικόν εἶδος τῆς πόλεως. Θεωρουμένη δὲ ἡ πολιτικὴ συνθήκη μετ' ὅλην τὴν ἐντελείαν, ἤγουν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικόν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικόν εἶδος τῆς, ὀνομάζεται συνθήκη πολιτείας· οἱ δὲ μερικώτεροι αὐτῆς προσηγοριῶν, θεμελιώδεις ἢ βάσιμοι νόμοι τῆς πολιτείας, ἐπειδὴ εἶναι ἡ νόμιμος βῆσις τῶν θετικῶν τοῦ δικαίου σχέσεων μεταξύ ἡγεμόνος καὶ ὑπηκόων εἰς μίαν τινὰ πόλιν. Πᾶσα δὲ πόλις ἔχει τοῦτο τὸ εἶδος, εἴαν καὶ ἀτελέστερον, ἢ τελειότερον, ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πολιτικὴ κοινωσία· ἀλλ' ἱστορικῶς εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως τῶν πολιτειῶν, καθὼς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κατοικήσεως τῶν πόλεων. Ἐξετάζομεν δὲ μόνον ὅ,τι εἶναι σύμφωνον μετ' τὸν Λόγον, ὅπως καὶ ὁπόταν ἔγεινεν ἡ ἀρχήτων.

**ΡΝΔ'.** Ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἐξουσίας ἔμπορεῖ ἡ πολιτεία νὰ εἶναι ἢ μοναρχικὴ, ἢ πολυαρχικὴ, καθὼς ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐξουσία ἢ εἰς ἓνα, ἢ εἰς πολλοὺς, ἤγουν εἰς ἓν φυσικόν ἢ ἓν ἠθικόν πρόσωπον. Ὡς δὲ πρὸς τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως ἢ εἶναι αὐτοκρατορικὴ, εἴαν ἡ ἐξουσία ἐκτελεῖται ἀπὸ μόνου τοῦ ἡγεμονικῶν πρόσωπον (καὶν φυσικόν, καὶν ἠθικόν ἢ θελεν εἶσθαι), ἢ σύγκρατος, εἴαν ἐνεργῇ καὶ ὁ λαὸς ἐντάμα διὰ τινῶν ἐπιτρόπων του, οἱ ὅποιοι μετέχουν ὀπωσοῦν ἐκ ταύτης τῆς ἐξουσίας. Ἐμποροῦν λοιπὸν καὶ ἡ μοναρχικὴ καὶ ἡ πολυαρχικὴ πολιτεία νὰ ἐμφανισθοῦν ἢ ὡς ἀπόλυτοι ἢ ὡς σύγκρατοι ἐξουσίαι· καὶ ἐντεῦθεν ἐκπηγάζουσι τέσσαρα εἶδη πολιτείας· α' ἀπόλυτος μοναρχία· β' σύγκρατος μοναρχία· γ' ἀπόλυτος πολυαρχία· δ' σύγκρατος πολυαρχία· ἀλλ' ἡ σύγκρασις συμφωνεῖ μετ' τὴν ἰδίαν τοῦ δικαίου περισσύτερον.

## 104 ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΗΣ.

Σημείωσις. Ἡ συνηθισμένη διαίρεσις τῆς πολιτείας εἰς μοναρχίαν, ἀριστοκρατίαν, καὶ δημοκρατίαν, εἶναι μὲν πολλὰ παλαιὰ, ἐπειδὴ εὐρίσκεται καὶ εἰς τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ Πολιτικὸν (Βιβ. Γ. Κεφ. 3 — 7), καὶ πιθανῶς δὲν εἶναι οὗτος ὁ ἐφευρέτης τῆς, ἀλλὰ τῶν ἑκαμῶν ἀρχήτερα οἱ σοφισταί, οἵτινες ἠσχολοῦντο πολὺ εἰς τὴν πολιτικὴν· μὲν ὅλου τοῦτο δὲν εἶναι σύμμετρος μὲ τὸ πρᾶγμα, ἰπειδὴ εἰς αὐτὰς δὲν παρατηρεῖται ἡ αξιολογὸς διαφορὰ ἐξουσίας καὶ διοικήσεως· διότι εἰς τὴν μοναρχίαν μῖνει ἀπροσδιόριστον, ἂν εἶναι ἀπέλυτος ἢ σύγκρατος, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι μεγάλη διαφορὰ, ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη διοικεῖ αὐτονομῶς καὶ ἀπεριορίστως, καθὼς τῆς ἀρέσκει· ἡ δὲ δευτέρα δὲν ἔχει τὸ ἀπεριόριστον· ἡ δὲ ἀριστοκρατία καὶ ἡ δημοκρατία εἶναι ἀπέλυτοι πολιτεῖαι, ἐπειδὴ εἰς τὴν πρώτην διοικοῦν οἱ ἀριστοὶ (οἱ πλουσιώτεροι πολῖται), εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ δῆμος (ἔλοι οἱ ἐνεργοὶ πολῖται) με ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ὥστε καθεὶς ἰδιαιτέρος πολίτης ὑπέκειται εἰς τὴν θέλησιν τῶν ἀρχόντων. Ἄλλ' εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους σύγκρατος πολιτεία δὲν ὑπῆρχεν· αἱ μὲν μοναρχίαι τῶν ἦσαν ἀπέλυτοι μονοκρατορίαι· αἱ δὲ ἄλλαι τῶν πολιτεῖαι ἦσαν ἢ δημοκρατίαι, ἢ ἀριστοκρατίαι ἢ πόλεμοι συνεχεῖς τῶν δύο, ὥστε κάποτε μὲν ὑπερενίκα τὸ δημοκρατικόν, κάποτε δὲ τὸ ἀριστοκρατικόν πνεῦμα· καὶ εἰς καμμίαν δὲν ὑπῆρχεν ἑληθινὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, καὶ εἰς αὐτὰς μὲν διὰ τὰς δημοκρατίας, εἰς τὰς ὁποίας ἦ ἐδιόκει ἔπως ἤθελε τὸ πλῆθος τοὺς καλητέρους, ἢ ἐκυβερνῶν τὸν λαόν, ὅπως ἤθελεν, οἱ δημαγωγοί. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν πολιτειῶν τῆς Ἑυρώπης ἀνεφάνη κατὰ πολλὰς μορφὰς καὶ παραλλαγὰς τὸ εὐλογημένον εἶδος τῆς συγκερασμένης πολιτείας.

ΡΝΕ'. Ὅσον εὐκρινεστέραν συνείδησιν τῶν πολιτικῶν δικαίων ἔχουσι τὰ φυσικὰ πρόσωπα τοῦ λαοῦ, τόσον εἶναι ἀρμοδιωτέρα εἰς αὐτὸν ἢ σύγκρατος πολιτεία· καὶ ἐξ ἐναντίας, ὅσον ἀσαφεστέρα εἶναι ἡ τούτων συνείδησις τῶν, τόσον τοὺς εἶναι προσφοριωτέρα ἢ ἀπόλυτος ἐξουσία. Λαὸς, ὅς τις εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἡμιβαρβαρικῆς ἀπαιδευσίας, ἔχει χρεῖαν ἀπόλυτου προσταγῆς, ἐπειδὴ εἶναι πολιτικῶς νήπιος, καὶ πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἀγωγήν τῆς πολιτικῆς διατάξεως· λαὸς δὲ στολισμένος μὲ ἐπιστήμας καὶ τέχνας, μὲ ἡθῆ καὶ φιλοσοφίαν χρειάζεται εὐλευθερωτέραν πολιτείαν, ἐπειδὴ ἀπέκτησε καθαρὰν ἑαυ-

## ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΗΣ. 105

τοῦ συνελθῆεν, καὶ δὲ αὐτῆς ἐκβῆκεν ἀπὸ τῆν πολιτικῆν νηπιότητα· καὶ εἶναι δὲ αὐτὸν ἢ σύγκρατος ἀρμοδία, ἐπειδὴ τοῦ ἐγγυᾶται τῆν τῶν δικαίων του τιμῆν, τῆν ὁποῖαν δύναται νὰ ζητῆ ἀπὸ τὸν Ἡγεμόνα (PNB').

PN5'. Ὅσον ἀγαθότερος εἶναι ὁ Ἡγεμὼν, τόσον ἔχει χρεὸς νὰ ἐπιθυμῆ καὶ νὰ κάμνῃ τοιαύτην σύγκρατον πολιτείαν εἰς τὸν λαόν του, εἴν δὲν εἶναι καταστημένη· διότι ὁ πρωτοπικός του χαρακτῆρ ἐγγυᾶται μόνον τῆν ἰδικῆν του διοίκησιν, ἀλλ' ὄχι καὶ τῆν τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῶν διαδόχων του, ἐπειδὴ, ὡς εἶναι γνωστὸν ἀπ' ὕλας τὰς ἱστορίας, εἶναι δυνατὸν ἀγαθὸν Ἡγεμόνα νὰ διαδεχθῆ κακός· καὶ τόσον χειρότερος, ὅσον εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἐκπέσῃ ἢ ἀπόλυτος μοναρχία εἰς δεσποτείαν· οὔτε φόβος τῆς κοινης ὑπολήψεως ἐμπορεῖ ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν τοιοῦτον ἀπὸ τὰ κακά, ἐπειδὴ εὐκολον εἶναι νὰ λάβῃ πεπλανημένον δρόμον ἢ κοινη ὑπόληψις διὰ πολλῶν μέσων· οὔτε φόβος ἐπαναστάσεως, ἐπειδὴ στοχαίζεται, ὅτι ἔχει, καὶ ἔχει πραγματικῶς μέσα νὰ ἀπαντήσῃ τοιαῦτα ἐνδεχόμενα.

PNZ'. Πῶς δὲ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ διαταχθῆ ἡ πολιτεία, εἶναι ἔργον τῆς Πολιτικῆς νὰ τὸ δείξῃ· ἡ δὲ τοῦ Δικαίου ἐπιστήμη μόνον τὰς βάσεις αὐτῆς χρεωστεῖ νὰ καθυποστρέψῃ· διὰ τοῦτο καὶ ἂν εἶναι καλητέρα ἢ σύγκρατος μοναρχία, ἢ ἢ σύγκρατος πολυαρχία, καὶ Πῶς πρέπει νὰ λαμβάνωσι κοινωνίαν δὲ ἐπιτρόπων ὁ λαὸς ἀπὸ τῆν διοίκησιν, καὶ εἴν πρέπει νὰ παριστάνεται εἰς μίαν ἢ εἰς δύο λεγομένας καμάρας ἢ βουλὰς; καὶ ἄλλα τοιαῦτα εὐρίσκονται ἐκτὸς τῶν ὁρίων ταύτης τῆς ἐπιστήμης, καὶ πρέπει νὰ παραιτηθῶσιν εἰς τῆν Πολιτικῆν.

PNH'. Ἐὰν μέλη τινα πολιτικῆς κοινωνίας θελήσουν νὰ τῆν παραιτήσωσιν, εἶναι μὲν εἰς τῆν ἐξουσίαν των τὸ δίκαιον τῆς μεταναστάσεως (Emigratio)· ἔχει δὲ καὶ ἡ πόλις εἰ-

## 106 ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΗΣ.

καιου, εἴν δὲν τοὺς ἠνάγκασεν αὐτὴ ἢ δὲν τοὺς ἔδωκεν ἄδειαν μεταναστᾶτεως, νὰ ἀποδεκατώσῃ μὲν τὴν κινητὴν των· περιουσίαν, ν' ἀναγκάσῃ δὲ τοὺς μετανάσττας νὰ πωλήσωσιν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας τὴν ἀκίνητον εἰς χρόνον τινοσ διορίαν.

ΡΝΘ'. Ἐπειδὴ ἡ μετανάσττας συμβαίνει ἢ διὰ ὑπερπερίσσευσιν ἐγκατοίκιων, ἢ διὰ δυσαρέστησιν εἰς τὴν πολιτείαν, ἢ πρὸς εὐρεσιν τύχης καλλητέρας· εἰς τὸ πρῶτον ὄχι μόνου δὲν εἶναι βλαβερὰ εἰς τὴν πόλιν ἢ μετανάσττας τινῶν, ἀλλὰ καὶ ὠρέλιμος, ἔπειδὴ ὅλοι δὲν ἠδύναυτο νὰ ζήτωσιν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον· εἰς τὸ δεύτερον, εἶναι διπλὴ ἀδικία νὰ κρατῇ ἡ πόλις τοὺς δυσαρεστουμένους· εἰς τὸ τρίτον, εἶναι ὀλίγοι οἱ μεταναστεύοντες, ἔπειδὴ οἱ πλειότεροι εἶναι πρόσηλωμένοι εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπου ἐγεννήθησαν, εὐχαριστοῦμενοι εἰς τὴν τύχην των, καὶ μὴ ζητοῦντες ἄλλην εἰς μακρινούς τόπους. Ἄλλ' ἔπειδὴ ἐκ τῆς μεταναστᾶσεώς των χάνει ἡ πόλις τὸν ἀπ' αὐτοὺς λαμβανόμενον φόρου, ἢ δὲ ἀκίνητός των περιουσία δὲν ἐμπορεῖ νὰ μεταβῇ εἰς ξένην ἐπικράτειαν· διὰ τοῦτο ἔχει δίκαιον ν' ἀποδεκατώσῃ μὲν τὴν κινητὴν περιουσίαν τοῦ μετανάσττου, καὶ νὰ κρατήσῃ τὸ ἀνήκου εἰς τὸ κοινὸν ταμιεῖον· νὰ τὸν ἀναγκάσῃ δὲ νὰ πωλήσῃ τὰ ἀκίνητα κτήματά του, ὥστε αὐτὸς μὲν νὰ λάβῃ τὴν τιμὴν των, τὰ δὲ, νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν. Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν διορίαν δὲν πωλήσῃ τὰ κτήματά του ὁ ἀποχωρῶν, ἔχει δίκαιον νὰ κρατῇ ἡ πόλις τὰς προσόδους των, ἕως οὔ νὰ πωληθῶσιν. Ἐμποροῦν ὁμῶς διὰ συνθηκῶν νὰ συμβιβασθῶσι δύο γειτονεύουσαι πόλεις, ὥστε πολῖται τῆς μιᾶς νὰ ἔχωσιν ἀκίνητα κτήματα εἰς τὴν ἄλλην.

ΡΞ'. Ἐὰν ξένοι θελήτωσι νὰ παροικήσωσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς πόλεως, ἢ καὶ νὰ πολιτογραφηθῶσιν εἰς αὐτήν, ἡ πόλις ἔχει τὸ δίκαιον νὰ κάμῃ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο μὲ

διδόμενά τινα • διότι ἐπειδὴ ἡ πόλις (ΡΚΕ'.) πρέπει νὰ εἶναι διαρκῆς καὶ παντοτινὴ κοινωνία, πρέπει νέοι πολῖται νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τὸν τόπον τῶν παλαιῶν • καθὼς λοιπὸν μεταναστεύουσι τινὲς ἀπ' αὐτὴν (ΡΝΗ'), οὕτως ἐμποροῦν νὰ ἔρχωνται εἰς αὐτὴν ξένοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις δὲν γνωρίζει τοὺς ξένους γνήσια τέκνα τῆς, ἔχει τὴν ἐξουσίαν, καθὼς θελήσῃ, ἢ νὰ τοὺς δεχθῆ ὡς παροίκους ἢ καὶ νὰ τοὺς πολιτογράψῃ • ἀφ' οὗ ὅμως ὁ ξένος περικοιῆται χρόνον τινα εἰς τὴν πόλιν, λαμβάνει καὶ τὸ δικαίωμα εἰς τὸ νὰ πολιτογραφηθῆ. Ἀλλὰ Πόσος πρέπει νὰ εἶναι ὁ χρόνος οὗτος, τὸν διορίζουν οἱ θετικοὶ νόμοι, οἳ τινες κατὰ τὰς περιστάσεις ἐμποροῦν καὶ νὰ τὸν συντέμωσιν.

ΡΕΛ'. Ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τῶν πολιτῶν εἶναι φυσικῶς πολιτογραφημένοι • ἀναπληροῦνουσιν οὕτοι τὴν φυσικὴν φθορὰν, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὴν πόλιν ὁ θάνατος • καὶ ἀφ' οὗ μειώσιν ἰκανὸν χρόνον ἄπρακτοι διὰ τὴν νηπιότητά των, γίνονται ἐνεργοί, φθάνοντες εἰς τὴν ἀπὸ τοὺς νόμους προσηθιζομένην ἡλικίαν, καὶ αποκτῶντες ὅλας τὰς εἰς τοῦτο ἀπαιτούμενας πολιτικὰς ιδιότητας (ΡΚΖ', ΡΚΗ').

ΡΕΒ'. Πᾶσα πόλις, καθὼς καὶ πᾶσα κοινωνία, ἐμπορεῖ νὰ διαλυθῆ καὶ ν' ἀφανισθῆ πρῶτον ὑπὸ τῆς φύσεως • διότι, εἰν νῆσος τις καταποντισθῆ ὑπὸ σεισμοῦ, ἢ λοιμικὴ νόσος ἀφανίσῃ ὅλους τοὺς πολῖτας • ἀφανίζει τὴν πόλιν ἢ φύσις • δεύτερον, ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας • διότι εἰν ὁ λαὸς ἀφήσῃ τὴν χώραν θέλων, ἐπειδὴ πόλις χωρὶς χώραν δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ (ΡΚΣ'). ἡ πόλις ἀφανίζεται ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας. Πᾶν δὲ μερικὸν πολίτου ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον φοβερίζει τὴν φθορὰν τῆς πόλεως, εἶναι προδοσία (ΡΝΑ'). Τοιοῦτου ἐγχείρημα ἐμπορεῖ νὰ διεγείρῃ πόλεμον πολιτῶν πρὸς πολῖτας, ὅς

## 108 ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΗΣ.

τις ὀνομάζεται ἐμφύλιος, καὶ ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ βιαίαν φθορὰν εἰς τὴν πόλιν· διὰ τοῦτο ὁ προδότης δικαίως πρέπει νὰ καταδικάζεται εἰς θάνατον.

ΡΕΓ'. Ἐὰν δὲ μετὰ ἐμφυλίου πολέμου καὶ δυστυχίας ἀφανισθῇ μὲν ἡ πολιτεία δι' ὅλου, θελήσῃσι δὲ οἱ πολῖται νὰ τὴν ἀποκαταστήσωσι πάλιν, πρέπει τότε νὰ διαταχθῇ ὁπὺ τὸ πλείονος μέρος, καὶ νὰ γνωρισθῇ ἀπ' ὅλους κυρία πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀδικήτων πολέμων καὶ δυστυχιῶν· ἀλλ' εἰς τοιαύτας ὥρας πρέπει νὰ εἶναι πάντῃ ἐλεύθερον· τὸ δίκαιον τῆς μεταναστάσεως εἰς τὸν θέλοντα (ΡΝΗ'), ἐπειδὴ ἡ νέα πολιτεία εἰσάγεται παρὰ τὴν θελησίντων· μάλιστα καὶ δίκαιον καὶ φρόνιμον εἶναι νὰ ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τὴν πολιτείαν τοὺς μὴ θυγαμένους νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτὴν μετ' ἐλευθέρας θελήσεως· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ κρατήσῃ ἡ πολιτεία τίποτε ἀπὸ τὴν περιουσίαν τῶν οὕτω μεταναστευόντων.

Σημείωσις. Κρατεῖ ἐνταῦθα ὁ αὐτὸς λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον, ἔστω μία πολιτεία παραχωρῇ εἰς ἄλλην μέρος τῆς ἐπικρατείας της διὰ συνθήκης, ἀφίεται ἐλευθερία εἰς τὸν θέλοντα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐπικρατείαν τῆς παλαιᾶς διοικήσεως, νὰ λάβῃ ἐντέτακτος διορίας χρόνου τὰ κινητὰ κτηματά του καὶ νὰ πωλήσῃ τὰ ἀκίνητα, καὶ οὕτω ν' ἀναχωρήσῃ, ὥστε νὰ μὴ βιασθῇ χωρὶς τὴν θελησίντου νὰ γείνη ὑπήκοος πρὸς διοικήσεως. Διοικήσις, ἣτις βιάζει τοὺς πολίτας νὰ μείνωσι, πράττει καὶ ἀδικῶς καὶ ἀφρόνως· μὲ τὴν συγχωρουμένην ἐλευθερίαν κερδίζει τὴν κοινὴν τῶν πολιτῶν ὀγαθὴν ὑπόληψιν· οὐδ' ἐμπορεῖ νὰ φοβηθῇ μήπως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πολίτας παραιτήσωσι τὴν πατροπαραδοτὸν χώραν τῶν διὸ μόνον τὴν ἀλλαγὴν τῆς διοικήσεως.

